

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A fenntartható élelmiszer-termelést és az ökoszisztéma-szolgáltatásokat elősegítő földhasználat

(feltárási vélemény az észti elnökség felkérésére)

(2018/C 081/10)

Előadó: **Roomet SÖRMUS**

Felkérés:	az Észti Köztársaság miniszterelnökének 2017.3.17.-én kelt levele
Jogalap:	az Európai Unió működéséről szóló szerződés 304. cikke
Elnökségi határozat kelte:	2017.3.28.
Illetékes szekció:	„Mezőgazdaság, vidékfejlesztés és környezetvédelem” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2017.10.3.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2017.10.18.
Plenáris ülés száma:	529.
A szavazás eredménye:	126/0/2
(mellette/ellene/tartózkodott)	

1. Következtetés és ajánlások

1.1. A mezőgazdasági talajok fenntartható használatához és védelméhez döntően fontos volna egy közös uniós referenciakeret, hogy nyomon lehessen követni az adatgyűjtés és -használat során történő előrelépéseket; emellett arra is szolgálhatna, hogy rögzítse a jó talajállapot definícióját, egy egységes terminológiát, egységes nyomkövetési kritériumokat, valamint a jó talajállapot eléréséhez kapcsolódó prioritásokat és különböző szakpolitikai intézkedéseket.

1.2. A hasznos mezőgazdasági területek talajromlás, termelésből való kivonás, éghajlatváltozás és urbanizáció miatti csökkenése valamennyi tagállamban komoly problémát jelent. Az EGSZB ezért javasolja a meglévő uniós keret aktualizálását annak érdekében, hogy a tagállamokban megvédhessük az élelmiszertermelés és az egyéb ökoszisztéma-szolgáltatások nyújtása szempontjából értékes mezőgazdasági területeket és azok termőképességét, emellett javuljon a felügyelet, és megbízható információk álljanak rendelkezésre.

1.3. A mezőgazdasági termelőknek mint a mezőgazdasági területek tulajdonosainak és használóinak speciális szerepük van az ökoszisztéma-szolgáltatások nyújtása terén, amit el kell ismerni és támogatni kell. A talaj nyújtja a legfontosabb ökoszisztéma-szolgáltatásokat. A talajok képezik a globális élelmiszer-termelés jelentős részének alapját, és szükségesek a biotermék-előállításához. A talaj tárolja a szén, így hozzájárul az éghajlatváltozás mérsékléséhez.

1.4. A közös agrárpolitika (KAP) korszerűsítésének többek közt azt kell céloznia, hogy továbbra is megvédjük a mezőgazdasági területek és talajok egészségét és termőképességét, ami elengedhetetlen a mezőgazdaság termelékenységének és fenntarthatóságának megőrzéséhez és további javításához.

1.5. Az éghajlatvédelmet szolgáló megállapodásoknak megfelelően támogatni kell olyan új és meglévő kezdeményezéseket, amelyek a talajban végbemenő szénkörforgás egyensúlyának helyreállítását célozzák, anélkül azonban, hogy veszélyeztetnék az élelmiszer-termelést. A talaj széntartalmának növelése érdekében az EGSZB javasolja a fenntartható talajgazdálkodás alapelveinek beépítését az uniós szakpolitikai intézkedésekbe. Támogatni kell többek között a biotermék-előállítást, és ehhez javítani kell a vízhez való hozzáférést és a talaj más tényezőin (talajszerkezet és a talaj levegőzése,

tápanyagok rendelkezésre állása, pH-érték, a talaj biológiai aktivitása), illetve különösen kémleletes talajművelésre, legelőgazdálkodásra és a zöldterületek fenntartható kezelésére, integrált mezőgazdasági termelésre, ezen belül a hagyományos és a biogazdálkodás terén bevált gyakorlatokra van szükség, ilyen pl. a vetésforgó, a hüvelyes növények termesztése, a szerves hulladék felhasználása, a komposztálás vagy az, hogy a mezőkön téli növénytakarót alakítsanak ki. A szénben gazdag talajokat és a gyepterületeket fenntartható módon kell kezelni a talaj és a növények szénmegkötési képességének elősegítése érdekében.

1.6. A tagállamokat a KAP második pillére keretében is ösztönözni és motiválni kell, hogy megfelelő talajvédelmi intézkedéseket hozzanak.

1.7. A fenntartható föld- és talajhasználat érdekében támogatni kell a környezet- és éghajlatbarát technológiákba és meliorációs rendszerekbe történő további beruházásokat.

1.8. Támogatni kell a tudásalapú gazdálkodást (azaz a precíziós mezőgazdaságot és az agrárökológiai megközelítésmódokat). Az erőforrás-, talaj- és környezetbarát precíziós mezőgazdaságban rejlő lehetőségek a talajra, a műtrágyára, a növényvédő szerekre, az időjárásra és a terméshozamokra vonatkozó adatok integrálásán keresztül valósíthatók meg, amihez többek között a nemzeti adatbázisokban található használható adatokhoz való jobb hozzáférésre, nagyobb fokú mobilitásra és felhasználóbarátabb kialakításra van szükség, szem előtt tartva azt az alapelvet, hogy a generált adatok tulajdonosai a gazdálkodók. Ennek előfeltétele az, hogy a gazdáknak legyen internet-hozzáférések, és képesek legyenek az információs és kommunikációs technológiák alkalmazására.

1.9. A földhasználatra vonatkozó politika kialakításánál és az ehhez kapcsolódó döntéseknél jobban kell támaszkodni a talajra vonatkozó adatokra. Ugyanakkor fejleszteni kell a talajra vonatkozó adatok minőségét és rendelkezésre állását, különösen azokon a területeken, ahol eddig még nem végeztek elegendő kutatást. Uniós szinten meg kell állapodni a talajok egységes megfigyeléséről.

1.10. A teljes oktatási rendszeren belül jobban fel kell hívni a figyelmet a talajok szerepére. Ezen a téren korszerű pedagógiai eszközöket kell alkalmazni, és a talaj témáját az oktatás különböző szintjein be kell építeni a tananyagba.

1.11. Emellett a gazdálkodók talajokra és helyes gazdálkodási gyakorlatokra vonatkozó ismereteinek bővítését célzó lépések is fontos szerepet játszanak. Ebben kiemelt jelentősége van a tanácsadási szolgáltatások igénybevételének.

2. Bevezetés

2.1. Az EGSZB véleménye az észt elnökség felkérésére készült, és célja, hogy hangsúlyozza a fenntartható föld-⁽¹⁾ és talajhasználat⁽²⁾ kulcsfontosságú szerepét az élelmiszer-termelés és ökoszisztéma-szolgáltatások nyújtása szempontjából.

2.2. Az észt elnökség felkérésére az EGSZB megvizsgálja, hogy az EU különböző szakpolitikai területei miként kezelik a mezőgazdasági földterületek kérdését. Mérlegeli azt is, hogy mit tehetnek az uniós politikai döntéshozók és vállalkozások az élelmiszer-termeléshez és az ökoszisztéma-szolgáltatások nyújtásához elengedhetetlen erőforrás: a talaj fenntartható és hatékony használatának ösztönzése érdekében.

2.3. Jelenleg az EU-ban számos talajvédelmi szabály létezik. Noha a különféle uniós szakpolitikák hozzájárulnak a mezőgazdasági földterületek védelméhez és fenntartható kezeléséhez, ezeknek többnyire nem fő céljuk a talajvédelem. Az EGSZB úgy véli, hogy most alkalmas az idő arra, hogy elinduljon a vita arról, hogy a különböző intézkedéseket hogyan lehetne jobban koordinálni uniós szinten.

⁽¹⁾ A „földterület” bolygónk felszínének a vízzel nem borított része.

⁽²⁾ A talaj úgy határozható meg, mint a földkéreg legfelső rétege, amely ásványi részecskéket, szerves anyagokat, vizet, levegőt és élő szervezeteket tartalmaz. Ez a föld, a levegő és a víz közötti határfelület, és itt található a bioszféra legnagyobb része. [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52006DC0231]

2.4. A politikai döntéshozatalt az EU-nak és a tagállamoknak egyaránt az ENSZ-nek a 2030-ig tartó időszakra kidolgozott fenntartható fejlesztési céljaira kell alapozniuk⁽³⁾. Ezek a célok magukban foglalják az ökoszisztémák támogatását, az elsivatagosodás elleni küzdelmet, a talajromlás és -degradáció megállítását és visszafordítását, a természetes erőforrások fenntartható kezelését és hatékony használatát, valamint az éghajlatváltozással kapcsolatos intézkedések beépítését a nemzeti politikákba, stratégiákba és tervezésbe. A fenntartható mezőgazdaság és élelmiszer-termelés előfeltétele a mezőgazdasági földterületek védelme, valamint a véges és elvben nem megújuló erőforrásnak minősülő talajok fenntartható használata.

2.5. Ezenkívül számos kezdeményezés⁽⁴⁾ indult a fenntartható talajgazdálkodás előmozdítása és a mezőgazdasági területeknek az élelmezésbiztonságban és az éghajlatváltozás mérséklésében betöltött fontos szerepére vonatkozó ismeretek terjesztése érdekében.

2.6. Az EGSZB utal továbbá a bolygónk tűrőképességének határaitól való megőrzés koncepciójára. Ezt segítségül lehetne hívni azoknak a környezeti határoknak a meghatározásához, amelyeket az emberiségnek nem szabad túllépnie, ha nem akarja a környezetet károsítani. Megállapítja, hogy a bolygónk tűrőképességére vonatkozó kilenc ilyen határból hármat (éghajlatváltozás, biológiai sokféleség csökkenése, nitrogénciklus) már átléptünk⁽⁵⁾. Az EGSZB ugyanakkor elismeri, hogy a globális élelmezésbiztonság ugyancsak sürgető kihívás, amelyet Európának globális felelőssége keretében figyelembe kell vennie.

3. A mezőgazdasági termeléssel kapcsolatos fontosabb föld- és talajhasználati kérdések

3.1. Az elkövetkezendő évtizedekben növekedni fog az élelmiszerek iránti globális kereslet. A mezőgazdasági földterületeket ezért a világ néhány régiójában még intenzívebben kell művelni, ami – ha a talajhasználat nem az ökológiai szempontok figyelembevételével történik – negatív hatást gyakorolhat a talajokra és a tágabb környezetre. A megfelelő élelmiszer-ellátás biztosítása érdekében fenn kell tartani a rendelkezésre álló földterületek produktivitását, és biológiai, kémiai és fizikai tekintetben is meg kell őrizni a termőképességet.

3.2. Az EGSZB fenntarthatóbb élelmiszerrendszerekről szóló véleménye⁽⁶⁾ ismerteti az élelmiszertermelésben megfigyelhető nem megfelelő gazdálkodási módszerek következményeit: a biológiai sokféleség csökkenése, talajromlás, víz- és levegőszennyezés és üvegházhatású gázok kibocsátása. Ezért biztosítani kell, hogy ezeket az erőforrásokat hatékonyan és fenntarthatóan használjuk az élelmiszer-ellátás további biztosítása érdekében. Ennek egyúttal egy átfogó élelmezési politika részét is kell képeznie, ahogy azt „A civil társadalom hozzájárulása egy átfogó uniós élelmiszer-politika kidolgozásához” című, kidolgozás alatt álló EGSZB-vélemény is megfogalmazza.

3.3. Az éghajlatváltozásnak szintén vannak következményei az alapvető természeti erőforrások – a víz és talaj – rendelkezésre állására nézve. Noha számos intézkedést tettek az éghajlatváltozás ellen, a talajok széntartalma a talaj felső rétegére vonatkozó adatok alapján évről évre csökken. A talaj mélyebb rétegeiből származó további adatok azonban realisztikusabban tükröznék a trendet.

3.4. Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) „The European environment – state and outlook 2015” [Az európai környezet – állapot és előretekintés 2015] című jelentésében⁽⁷⁾ figyelmeztet, hogy a talaj ökoszisztéma-szolgáltatásai – beleértve az élelmiszer-termelést, a biológiai sokféleség védelmét és a szén, víz és tápanyagok talajban történő tárolását – egyre nagyobb veszélyben vannak. Régiótól függően a jelentésben azonosított legnagyobb problémák a talajerózió, a talaj szervesanyag-tartalmának csökkenése, a talajok szennyezettsége és lezáródása, valamint az urbanizáció, a földterületek termelésből való kivonása és az egyre intenzívebbé tett mezőgazdasági termelés következményei a természetes és természetközeli élőhelyek számára. A talajt fenyegető, széles körben elismert veszélyek közé tartozik a talaj termőképességének csökkenése is.

⁽³⁾ <http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

⁽⁴⁾ E kezdeményezések közé tartozik például az International Decade of Soils (a talajok nemzetközi évtizede), az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezetének (FAO) globális talajügyi partnersége (Global Soil Partnership), a francia 4° kezdeményezés: Talajok az élelmezésbiztonságért és a klímavédelemért vagy a „People4Soil” európai polgári kezdeményezés.

⁽⁵⁾ J. Rockström et al., 2009: „Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity, Ecology and Society” [Bolygónk határai: az emberiség, a környezet és a társadalom szempontjából biztonságos cselekvési mozgástér megállapítása], 14. kötet, <https://www.consecol.org/vol14/iss2/art32/main.html>

⁽⁶⁾ HL C 303., 2016.8.19., 64. o.

⁽⁷⁾ <https://www.eea.europa.eu/soer>

4. Mezőgazdasági földterületekkel kapcsolatos kérdések az EU különböző szakpolitikai területein

4.1. Az Európai Bizottság számára készített jelentés az EU 28 tagállamának talajvédelmi intézkedéseit elemezte⁽⁸⁾. Az elemzés 35 uniós és 671 nemzeti talajvédelmi politikai intézkedést azonosított. Az uniós intézkedések stratégiai dokumentumokat, irányelveket, rendeleteket és különféle kísérő intézkedéseket foglalnak magukban. A nemzeti intézkedések háromnegyedét elsősorban kötelező erejű szabályok képezik.

4.2. A tagállamokban alkalmazott intézkedések sokfélesége lehetőséget jelent a talajok komplexitásának jobb figyelembevételére és a koordináció javítására. Az uniós jog kínál néhány értékes és szigorú szabályt a talajvédelemre vonatkozóan, azonban a rendszernek vannak gyenge pontjai. Nem elegendők a nemzeti szakpolitikák, hogy megszüntessék az uniós talajvédelmi előírások hiányosságait, és a szabályok országonként jelenősen eltérnek.

4.3. Az EU 2014 eleje óta érvényben lévő hetedik környezetvédelmi cselekvési programja a talajromlást komoly problémaként ismeri el, és az EU számára 2020-ra azt a célt tűzi ki, hogy fenntartható talajgazdálkodást és megfelelő talajvédelmet valósítson meg, továbbá tegyen előrelépést a szennyezett földterületek rehabilitációja terén. Az EU és tagállamai szintén elkötelezték magukat a talajerózió elleni intézkedések fokozása és a talaj szervesanyag-tartalmának növelése mellett.

4.4. A következő, viszonylag hatékonynak tekinthető uniós intézkedések kapcsolódnak a talajvédelem kérdéséhez: az ipari kibocsátásokról szóló irányelv, a környezeti felelősségről szóló irányelv, a vízvédelemre vonatkozó szabályok (víz-keretirányelv), a nitrátirányelv, a KAP-on belül a kölcsönös megfeleltetés rendszere, valamint a jó mezőgazdasági és környezeti állapotra vonatkozó szabályok. Ezeknek az intézkedéseknek a végrehajtásával azonban még nagyobb hatást lehetne elérni a talajok helyzetének javítása terén, ha rugalmasan figyelembe vennék a helyi adottságokat, és az egyes intézkedéseket jobban összehangolnák egymással.

4.5. A talajvédelmi kérdéseket a Kohéziós Alapon, az Európai Regionális Fejlesztési Alapon, a LIFE+ és a Horizont 2020 programon keresztül rendelkezésre álló különféle pénzügyi támogatások felhasználásával is lehetne kezelni.

4.6. A földterületek gazdálkodók általi használatára és művelésére vonatkozó döntések szempontjából fontos gazdasági ösztönzőt jelentenek a KAP első pillére keretében történő közvetlen kifizetések, amelyek az EU-ban hasznosított mezőgazdasági földterületek mintegy 90 %-át lefedik. A közvetlen kifizetések szorosan kötődnek az agrárterületek jó mezőgazdasági és ökológiai állapotban tartásához, valamint a KAP alaprendeleteiben megszabott kölcsönös megfeleltetési és ökológizálási kötelezettségek teljesítéséhez. Ennek kapcsán a tagállamoknak van bizonyos döntési mozgásterük. A közvetlen kifizetések 30 %-a olyan környezetvédelmi követelmények teljesítéséhez van kötve, amelyek célja a talaj minőségének javítása, a biológiai sokféleség védelme és a szén megkötésének elősegítése⁽⁹⁾. Fontos biztosítani, hogy a környezetbarát tétel előnyeit ne tegye semmivé az intézkedések megvalósításakor alkalmazott túlzott bürokrácia.

4.7. A vidékfejlesztési programok a KAP második pillére keretében – az adott tagállambeli helyi sajátosságokhoz igazodóan – szintén lehetőséget nyújtanak a tagállamok számára az uniós talajvédelmi intézkedések végrehajtására.

4.8. Számos tervezett jogalkotási kezdeményezés (mint az éghajlatváltozásra és a megújuló energiaforrásokra vonatkozó csomag, a földhasználat, a földhasználat-megváltoztatáshoz és az erdőgazdálkodáshoz (LULUCF) kapcsolódó üvegházhatásúgáz-kibocsátásnak és -elnyelésnek a beillesztéséről szóló rendelet, a közös kötelezettségvállalásról szóló rendelet stb.) szintén kínálhat javaslatokat a talajvédelemhez és az éghajlatváltozás megfékezéséhez, illetve a következményeihez való alkalmazkodáshoz.

4.9. A műtrágyákról szóló uniós rendelet korszerűsítése – amelyet a körforgásos gazdaságról szóló csomaggal összefüggésben tárgyalnak, és amely megkönnyíti majd a szerves és a hulladékalapú műtrágyák használatát –, szintén rendkívül releváns a talajvédelmi kérdések szempontjából. A talajjavítóként vagy műtrágyaként használandó reciklált anyagok ugyanakkor nem tartalmazhatnak veszélyes anyagokat (xenobiotikumok). Bár az Európai Bizottság javaslatában szerepelnek határértékek az ásványi vagy szerves trágyákban található káros anyagok koncentrációira, továbbra is

⁽⁸⁾ „Updated Inventory and Assessment of Soil Protection Policy Instruments in EU Member States” [A talajvédelmi politikai eszközök frissített leltára és felmérése az EU tagállamaiban], <http://ecologic.eu/14567>

⁽⁹⁾ https://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/greening_en

hiányoznak azok az új, tiszta technológiai megoldások, amelyek lehetővé teszik olyan trágyák és talajjavító szerek gyártását, amelyek talajban való használata nem vet fel aggályokat, és nem érintik hátrányosan az elsődleges termőképességet. Véleményében az EGSZB üdvözli az Európai Bizottság kezdeményezését, és hangsúlyozza, hogy a rendelet felülvizsgálata szempontjából kulcsfontosságú célkitűzés a talaj termőképessége és védelme ⁽¹⁰⁾.

5. Javaslatok a talaj mint az élelmiszer-termeléshez és az ökoszisztéma-szolgáltatások nyújtásához nélkülözhetetlen erőforrás fenntartható használatának előmozdítására az Európai Unióban

5.1. A mezőgazdasági talajok fenntartható használatához és védelméhez döntően fontos volna egy közös uniós referenciakeret, hogy nyomon lehessen követni az adatgyűjtés és -használat során történő előrelépéseket; emellett arra is szolgálhatna, hogy rögzítsen egy egységes terminológiát, meghatározza a jó talajállapot definícióját, a prioritásokat, a különböző talaj- és éghajlati viszonyokhoz igazodó nyomonkövetési kritériumokat, valamint a jó talajállapot elérését szolgáló különböző szakpolitikai intézkedéseket. Ez a talajállapot megfelelő felmérésének és a szükséges intézkedések megtételének előfeltétele.

5.2. A hasznos mezőgazdasági területek talajromlás, termelésből való kivonás, éghajlatváltozás és urbanizáció miatti csökkenése valamennyi tagállamban komoly problémát jelent. Egyre több mezőgazdasági terület tűnik el, a helyükön pedig mesterséges felszíneket alakítanak ki. 2006 és 2012 között az európai országokban évente mintegy 107 000 hektárt vontak ki a művelés alól. A mesterséges felszín kialakítása érdekében leggyakrabban kisajátított földterülettípusok a szántóterületek és az állandó termőföldek voltak, ezeket követték a legelők és a vegyes használatú mezőgazdasági területek ⁽¹¹⁾. Az EGSZB ezért javasolja a meglévő uniós keret aktualizálását annak érdekében, hogy a tagállamokban megvédhessük az élelmiszertermelés és az egyéb ökoszisztéma-szolgáltatások nyújtása szempontjából értékes mezőgazdasági területeket és azok termőképességét. E cél érdekében több olyan technológiai lehetőséget kell teremteni, ami lehetővé teszi a jobb nyomon követést és elősegíti, hogy megbízható információk álljanak rendelkezésre.

Az Európai Unió közös agrárpolitikája

5.3. A KAP modernizációját szem előtt tartva az elkövetkező pénzügyi programozási időszakban biztosítani kell a mezőgazdasági földterületek hatékony és fenntartható kezelését. Többek közt azt kell célul kitűzni, hogy továbbra is megvédjük a mezőgazdasági területek és a talajok egészségét és termőképességét, ami elengedhetetlen a mezőgazdaság termelékenységének és fenntarthatóságának megőrzéséhez és további javításához.

5.4. A KAP első pillérének ökológizálási intézkedései keretében jobb megoldásokat kell találni a talajok állapotának javítására. Elsősorban a hüvelyes fajtákat vagy fűféléket alkalmazó vetésforgót kell ösztönözni. Az ökológizálás hatékonyságáról szóló viták elsősorban a biológiai sokféleség kérdéseire összpontosítanak, azonban a hüvelyesnövény-termesztésnek a talaj termőképességére gyakorolt kedvező hatásait is az eddiginél fokozottabban kell hangsúlyozni ⁽¹²⁾.

5.5. A mezőgazdaság nem csak kiváló minőségű élelmiszert termel, hanem a biológiai sokféleség megőrzéséhez és a nyitott tájakhoz is hozzájárulhat. Fontos szerepet játszik emellett az éghajlatváltozás mérséklésében és az ehhez való alkalmazkodásban. A közjavak nyújtása elsősorban olyan, a természeti erőforrások fenntartható kezelését célzó intézkedésekkel biztosítható, amelyek értéktöbbletet jelentenek, és kezelik a mezőgazdaság talajra, vízre és biológiai sokféleségre gyakorolt hatásait.

5.6. A tagállamokat a KAP második pillére keretében ösztönözni és motiválni kell, hogy olyan talajvédelmi intézkedéseket hozzanak, amelyek a lehető legnagyobb mértékben lehetővé teszik a helyi körülmények, az eltérő feltételek (ideértve a talajtípusokat) és a sajátos problémák rugalmas figyelembevételét.

5.7. Az EGSZB kéri az Európai Bizottságot, hogy az eddiginél jobban vegye figyelembe a tagállamoknak a talajminőség javítására és a talaj fenntartható használatára vonatkozó konkrét javaslatait (például a meszezés támogatásán keresztül a talajsavasodás megszüntetése, vagy az öntözés és talajvíz-elvezetés támogatása a vízhiány vagy túlzott víztartalom megszüntetése érdekében). Szerves talajok kezelésekor semmilyen talajművelési lehetőség nem zárandó ki, de különféle intézkedéseket kell biztosítani a talajok védelme és gondozása érdekében.

⁽¹⁰⁾ Az EGSZB véleménye a termésnövelő termékekről, HL C 389., 2016.10.21., 80. o.

⁽¹¹⁾ <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/land-take-2/assessment-1>

⁽¹²⁾ A hüvelyesek számos fajtája (lóhere, somkóró, csillagfűrt, borsó, bab stb.) gyökérgümőiben élő rhizóbiumbaktériumok a legfontosabb organizmusok, amelyek szerepet játszanak a nitrogén megkötésében, ami rendkívül fontos a talaj termőképességének fenntartásához.

5.8. A fenntartható föld- és talajhasználat érdekében támogatni kell a környezet- és éghajlatbarát technológiákba történő további beruházásokat. A fenntartható élelmiszer-termelés biztosítása érdekében támogatni kell a tudásalapú mezőgazdaságot (ezen belül pedig a precíziós mezőgazdaságot és az agrárökológiai megközelítéseket), ami által biztosítható, hogy a mezőgazdasági hatóanyagokat a megfelelő mennyiségben, a megfelelő helyen és a megfelelő időben alkalmazzák. Kiemelkedő jelentősége van a biológiai tevékenység oly módon történő javításának, hogy szerves anyagokat juttatunk a talajba, illetve annak, hogy biztosítsuk a talajban lévő tápanyagok megfelelő egyensúlyát – a túl trágyázás az esetleges tápanyag-kimosódások miatt környezeti kockázatot jelent, másrésztől viszont a tápanyaghiány a talaj termőképességének csökkenéséhez vezet. Ennek kapcsán figyelemmel kell lenni az ún. „minimumelvre”⁽¹³⁾ is, hiszen ha valamely tápanyag (pl. a foszfor) nem áll elegendő mennyiségben rendelkezésre, akkor fokozódik a többi tápanyag kimosódásának veszélye.

5.9. Az állatállomány a tápanyag-körforgalom és a talaj termőképessége fenntartásának támogatásán, valamint a széndioxid-tároláson keresztül fontos, sőt gyakran döntő szerepet játszik a földhasználat terén⁽¹⁴⁾. Az EU-ban jelentős mennyiségű olyan mezőgazdasági földterület található, beleértve a legelőket is, amelyek kizárólag legeltetésre vagy zöldtakarmány-termesztésre alkalmasak, így egyes régiókban továbbra is ösztönözni kell az állattenyésztést, hogy a gazdálkodók ne hagyjanak fel a gazdálkodással ezeken a területeken. Az állandó gyepterületek pusztán kaszálással történő fenntartásának az EU néhány területén széles körben elterjedt gyakorlata sem az élelmiszer-termelés, sem az erőforráshatékonyság és a talajgazdálkodás szempontjából nem megfelelő alternatíva a legeltető állattenyésztéssel szemben. A KAP keretein belül ezért olyan intézkedésekre van szükség, amelyek biztosítják az állattartás jövedelmezőségét az EU különböző régióiban, továbbá olyan megoldásokat kell találni, amelyek lehetővé teszik a földterületek élelmiszer-termelés céljából történő aktív és fenntartható használatát.

5.10. Az EU néhány régiójában az elavult mezőgazdasági vízelvezető rendszerek komoly problémát okoznak, ezért – és az éghajlatváltozásra való tekintettel is – az eddigieknél nagyobb hangsúlyt kell fektetni a mezőgazdasági infrastruktúrába történő hosszú távú beruházásokra – például a vízelvezető rendszerek modernizálásába – a mezőgazdasági földterületek élelmiszer-termelés céljából történő használatának fenntartása és a talajok termőképességének megőrzése érdekében.

Földhasználat és ökoszisztéma-szolgáltatások

5.11. A 2005-ös millenniumi ökoszisztéma-értékelés⁽¹⁵⁾ definíciója szerint az ökoszisztéma-szolgáltatások az ökoszisztémák által nyújtott környezeti, társadalmi és gazdasági javak. A talajképződés egy ökoszisztéma-szolgáltatás, és egyben az összes többi ökoszisztéma-szolgáltatás, például az élelmiszer-termelés előfeltétele. A fenntartható élelmiszer-termelés ezért elképzelhetetlen a talaj védelme nélkül.

5.12. A mezőgazdasági termelők alapvető szerepet játszanak az ökoszisztéma-szolgáltatások nyújtása terén, amelyet el kell ismerni és támogatni kell. A talaj nyújtja a legfontosabb ökoszisztéma-szolgáltatásokat⁽¹⁶⁾. Az élet forrását jelenti a mikrobák, növények és állatok számára, és a biológiai sokféleség fontos őrzője; megszűri a vizet és tárolja a növények növekedéséhez szükséges vizet, szabályozza az árvizeket, tárolja a tápanyagokat és azokat elérhetővé teszi a növények számára; képes továbbá átalakítani a mérgező anyagokat. A talajok képezik a globális élelmiszer-termelés jelentős részének alapját, és szükségesek a biomasza-előállításához. A talaj képes tárolni a szén, így hozzá tud járulni az éghajlatváltozás mérsékléséhez.

5.13. Nagyobb figyelmet kell fordítani az ökoszisztémák működését, és ezen keresztül az ökoszisztéma-szolgáltatások nyújtását befolyásoló földhasználatra. A talajromlás, a földterületek nem fenntartható használata és az élőhelyek urbanizáció, valamint lakás- és útépités következtében történő szétagradáció veszélyeztet több kulcsfontosságú ökoszisztéma-szolgáltatást, fenyegeti a biológiai sokféleséget és csökkenti Európa éghajlatváltozáshoz és természeti katasztrófákhoz való alkalmazkodóképességét. Ezek továbbá súlyosbítják a talajromlást és az elsivatagosodást⁽¹⁷⁾. Az említett problémák orvoslása érdekében jobban figyelembe kellene venni a talajelzáródás korlátozásának, csökkentésének és kompenzálásának bevált módjairól szóló 2012-es európai bizottsági iránymutatásokban⁽¹⁸⁾ foglalt alapelveket.

⁽¹³⁾ https://miao.gau.hu/mediawiki/index.php/Liebig-f%C3%A9le_minimum-elv

⁽¹⁴⁾ Az EGSZB véleménye a fenntarthatóbb élelmiszerrendszerekről, HL C 303., 2016.8.19., 64. o.

⁽¹⁵⁾ <http://www.millenniumassessment.org/en/index.html>

⁽¹⁶⁾ http://www.iuss.org/index.php?article_id=588

⁽¹⁷⁾ <https://www.eea.europa.eu/soer-2015/synthesis/report/3-naturalcapital>

⁽¹⁸⁾ http://ec.europa.eu/environment/soil/pdf/guidelines/HU-Sealing_Guidelines.pdf

5.14. A talaj funkciói és ökoszisztéma-szolgáltatásai olyan témák, amelyekkel ritkán foglalkozik a jogalkotás, mivel ezeknek a szolgáltatásoknak nincs piaca, és a társadalom sem ismeri el kellőképpen őket. Így például a KAP alapján történő közvetlen kifizetésekről szóló alaprendelet tartalmaz ugyan néhány hivatkozást a talajminőségre, a talaj biológiai sokféleségére és ennek az elsődleges termőképességgel való szinergiáira azonban nem utal. A talaj kulcsfunkciói szempontjából a talaj kémiai és fizikai tulajdonságai mellett a talajban élő mikroorganizmusok és állatvilág állapota és a rájuk épülő biológiai folyamatok – többek közt a nitrogénmegkötés, a szénmegkötés, a vízsűrítés és a tápanyag-elszívárgás meggátolására való képesség – a meghatározóak. A talaj tulajdonságai mellett a növénykultúrák egészsége is fontos ahhoz, hogy teljes mértékben ki lehessen használni a talajban rejlő potenciált az élelmiszer-termelésre és a szén-dioxid-megkötésre.

5.15. Az EGSZB a KAP lehetséges átdolgozására vonatkozó véleményében⁽¹⁹⁾ leszögezi, hogy a KAP második pillére keretében szereplő környezetvédelemmel, éghajlatváltozással és biológiai sokféleséggel kapcsolatos intézkedések az eddigieknél jobban irányulhatnak a gazdálkodók által nyújtott nagyobb mértékű ökoszisztéma-szolgáltatásokra. A talajokat és a földhasználatot illetően a támogatási intézkedéseknek elsősorban arra kellene összpontosítaniuk, hogy a gyepterületeket és a szerves talajokat a szénmegkötést elősegítő módon kezeljék. A talajok érdekében minimálisra kell csökkenteni a talajművelést, viszont a nem művelt talajfelületeken végbemenő tápanyag-felhalmozódás miatt szükség van bizonyos mértékű talajművelésre a tápanyagok gyökérzónába keverése és a kimosódás veszélyének csökkentése érdekében. A talajtömörödés révén is csökken a talajnak a tápanyagvesztés elkerülésére irányuló képessége.

5.16. Az EU néhány régiójában a szántóföldek gyepterületté alakítását, gyepterületeken az állománysűrűség csökkentését (fenntartva azonban egy minimális állománysűrűséget), a tőzegmohalápok megőrzését, illetve a száraz területeken a talajerózió korlátozását és az elszívatosodás csökkentését szolgáló intézkedéseket kell támogatni.

5.17. Néhány régióban a mezőgazdaságot érintő legnagyobb kihívás a biológiai sokféleség fenntartása a mezőgazdasági területeken, a fenntartható gazdálkodási módszerek további népszerűsítése és a termelési hatékonyság növelése a gazdálkodás intenzitásának további fokozása nélkül. Más régiók olyan kulcsfeladatok elé néznek, mint a földhasználatot, a talajokat és a természetes ökoszisztémákat terhelő nyomás csökkentése. A déli régiókban a komoly vízhiány is kihívást jelent.

5.18. A mezőgazdasági termelésnek az ökoszisztémák szempontjából rendkívül fontos fenti szempontjait figyelembe kell venni a közös agrárpolitika és egyéb szakpolitikai területek alakítása és átalakítása során.

A talaj és az éghajlatváltozás

5.19. Mivel a talaj a legnagyobb szárazföldi széntároló⁽²⁰⁾, fontos szerepet játszik az éghajlatváltozás és a szénmegkötés problémájának kezelésében. A nemzetközi éghajlatvédelmi keretben a szervesanyag-tartalom stabilizálásában és növelésében kiemelt szerepet kapott a talajok fenntartható kezelése, amely segít megőrizni a talaj funkcióit és megelőzni a talajromlást. Az éghajlatvédelmet szolgáló Párizsi Megállapodás (COP 21) 2. cikkének megfelelően támogatni kell olyan új és meglévő kezdeményezéseket, amelyek a talajban végbemenő szénkörforgás egyensúlyának helyreállítását célozzák, anélkül azonban, hogy veszélyeztetnék az élelmiszer-termelést.

5.20. Az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete, a FAO globális talajvédelmi chartájában⁽²¹⁾ szereplő 9. alapelv szerint minden talaj ökoszisztéma-szolgáltatásokat nyújt, amelyek az éghajlat világszintű szabályozása szempontjából alapvetőek. A talaj széntartalmának növelése érdekében az EGSZB javasolja, hogy a FAO által 2016-ban elfogadott „Voluntary Guidelines for Sustainable Soil Management” [A fenntartható talajgazdálkodás önkéntes irányelvei] című dokumentumban⁽²²⁾ foglalt alapelveket építsék be az uniós szakpolitikai intézkedésekbe. Támogatni kell többek között a biomassza-előállítás, és ehhez javítani kell a vízhez való hozzáféréseken (pl. a helyi környezeti feltételeknek megfelelő öntözőrendszerek kiépítésén), illetve minimálisra kell csökkenteni a talajművelést, valamint legelőgazdálkodásra, integrált termelésre, biogazdálkodásra, vetésforgóra, hüvelyes növények termesztésére, a szerves hulladék visszanyerésére, komposztálásra és arra van szükség, hogy a mezőkön téli növénytakarót alakítsanak ki. A szénben gazdag talajokat és a gyepterületeket fenntartható módon kell kezelni.

5.21. Az éghajlatváltozással kapcsolatos jelentős kezdeményezéseket európai szinten kell támogatni. Nem szabad elfelejteni azonban, hogy a talajok helyzete jelentősen eltér az egyes tagállamokban, így a meglévő és új intézkedések kapcsán figyelembe kell venni a regionális különbségeket.

⁽¹⁹⁾ HL C 288., 2017.8.31., 10. o.

⁽²⁰⁾ A talaj kétszer nagyobb mennyiségű szén-tartalmaz, mint a légkör, és háromszor nagyobb, mint a növényvilág a vegetációs időszakban.

⁽²¹⁾ <http://www.fao.org/soils-2015/news/news-detail/en/c/293552/>

⁽²²⁾ <http://www.fao.org/documents/card/en/c/5544358d-f11f-4e9f-90ef-a37c3bf52db7/>

A talajjal kapcsolatos adatok rendelkezésre állása és azok használata

5.22. Fokozott mértékben kell használni a talajra vonatkozó adatokat a földhasználati politika kialakításához és a döntéshozatal során a tényeken alapuló szakpolitikák megvalósításához, valamint a nemzeti, regionális és helyi szintű földhasználat-tervezés céljaira. Az adatok megosztását az adatok tulajdonjogának figyelembevételével, egy egyeztetett szabályozási kereten belül kell koordinálni.

5.23. Ugyanakkor fejleszteni kell a talajra vonatkozó adatok minőségét és rendelkezésre állását, különösen azokon a területeken, ahol eddig még nem végeztek elegendő kutatást (például a talaj szénttartalmára vonatkozó adatok). Az adatok rendelkezésre állásának javítása érdekében rövid és hosszú távon is egyértelmű célokra van szükség.

5.24. A talajadatokhoz való hozzáférés javítása és az ilyen adatok használatának támogatása érdekében modernizálni kell a talajtérképeket, valamint tovább kell növelni azokat a minimumkövetelményeket, amelyeknek a tagállamoknak meg kell felelniük a talajtérképek léptékét illetően. Figyelembe kell ugyanakkor venni a talajtérképezésnek az Európai Unió néhány régiójában tapasztalható kihívásait.

5.25. Uniói szintű megállapodásnak kell létrejönnie a harmonizált és folyamatos talajellenőrzés tekintetében, amely kiterjed a talaj állapotának változásaihoz és a talajvédelmi intézkedések hatékonyságához kapcsolódó korlátozott számú mutatószámra is.

5.26. A gazdálkodóknak napi szinten összetett döntéseket kell hozniuk termelési tervükkel kapcsolatban. Az erőforrás-, talaj- és környezetkímélő precíziós mezőgazdaság elképzelhetetlen lenne az információs és kommunikációs technológiák használata nélkül. Ennek előfeltétele, hogy a gazdálkodók digitális megoldásokat használjanak a talaj- és éghajlati viszonyoknak megfelelő lehetőségekkel és rugalmassággal.

5.27. A precíziós mezőgazdaságban rejlő lehetőségek a talajra, a műtrágyára, a növényvédő szerekre, az időjárásra és a terméshozamokra vonatkozó adatok integrálásán keresztül aknázhatók ki, amihez többek között a nemzeti adatbázisokban található adatokhoz való jobb hozzáférésre, nagyobb fokú mobilitásra és felhasználóbarátabb kialakításra van szükség. Olyan megoldásokat kell támogatni, amelyek lehetővé teszik a gazdálkodók számára, hogy állami vagy magánszolgáltatók – akár tanácsadó szolgáltatásokkal együttműködve kidolgozott – szoftvermegoldásainak segítségével napi munkájuk során hozzáférjenek a nemzeti adatbázisokban tárolt óriási méretű adathalmazokhoz. A szoftverszolgáltatók számára például az érintettek hozzájárulásával könnyebb hozzáférést kell biztosítani a mezőgazdasági talajokra és a talajmintákra vonatkozó lehető legpontosabb adatokhoz. A gazdálkodók megtartanák az általuk előállított adatokhoz fűződő tulajdonjogukat.

A tudásbázis fejlesztése és a kutatás és innováció alkalmazása

5.28. A tudománynak fontos szerepet kell játszania az új tudás létrehozásában, az innovációk terjesztésében, a technológiák fejlesztésében, valamint a földterületek és a talaj fenntartható használatához szükséges feltételek megteremtésében. Az EGSZB egyetért a Bécsi talajügyi nyilatkozatnak⁽²³⁾ azzal az ajánlásával, hogy a „talajtannak kiemelt hangsúlyt kell fektetnie az emberi tevékenységek és a talajok közötti kapcsolatra, valamint annak a környezet egyéb alkotórészeire gyakorolt hatására”. Fontos továbbá az együttműködés a talajtan és a kapcsolódó tudományágak között.

5.29. Az EU Horizont 2020 programjának keretében viszonylag jó finanszírozási lehetőségeket teremtett a talajok és élelmiszer-termelés terén végzett kutatások számára, amelyeket fenn kell tartani a kilencedik kutatási és innovációs keretprogram előkészítése során is.

5.30. Különös hangsúlyt kell fektetni a K+F-eredmények vállalatok számára történő átadására, ami biztosítaná a földterületek és a talajok fenntartható élelmiszer-termelésre történő használatát. Az EGSZB szorgalmazza, hogy a kutatók, gazdálkodók, tanácsadók és egyéb érdekelték dolgozzanak ki együttműködést a területen, kihasználva az európai innovációs partnerség (EIP-AGRI) által kínált lehetőségeket.

⁽²³⁾ http://www.iuss.org/index.php?article_id=588

5.31. A mezőgazdaság egyre nagyobb mértékben használ különféle növényi biostimulánsokat a talajszerkezet, a növények tápanyag-hasznosítási hatékonysága és a vízellátás javítása céljából, a termés hozam és minőség növelése érdekében. Figyelemmel arra, hogy minden talaj egyedi, és hogy összetétele folyamatosan változik, a biostimulánsok használatának a talaj biológiai egyensúlyára gyakorolt hatását illetően még nincs elég kutatási eredmény, és e területen több független tanulmányt kell végezni.

A tudatosság növelése

5.32. Bővíteni kell a gazdálkodók, politikai döntéshozók és egyéb érdekeltak ismereteit a mezőgazdasági talajoknak a fenntartható élelmiszer-termelés és az ökoszisztéma-szolgáltatások nyújtása terén betöltött fontos szerepével kapcsolatban, ennek érdekében pedig kiterjedt vitára van szükség az érdekeltak széles körének bevonásával a talajok állapotáról és a talajvédelem lehetőségeiről. A jobb ismeretek segítenek biztosítani, hogy több befektetés történjen a talajok fenntartható használatába és a kutatásba.

5.33. Az oktatási rendszer minden szintjén jobban fel kell hívni a figyelmet a talajok szerepére, lehetőséget adva gyakorlati tapasztalatok gyűjtésére is. A talajhasználattal és a talajvédelemmel kapcsolatos témák terén korszerű oktatási formákat kell alkalmazni.

5.34. Különösen fontos szerepe van azoknak az intézkedéseknek, amelyek bővítik a gazdálkodók ismereteit a különböző talajösszetételekre, a helyes területgazdálkodásra, a vetésforgó fontosságára, a műtrágyákra stb. vonatkozóan. Döntő fontosságú a tanácsadási szolgáltatások részvétele és bevonása.

Kelt Brüsszelben, 2017. október 18-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Georges DASSIS
